

ਯਿਸੂ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲ (24:1-3)

ਮੱਤੀ 23 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪਟ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾਉਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸੱਤ ਹਾਇ ਦਾ ਖੁੱਲੇਆਮ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੁੱਮੇ ਆਵੇਗਾ’ (23:36) ਅਤੇ ‘ਵੇਖੋ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਉਜਾੜ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ’ (23:38)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਬੂਵਤਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆਇ 24 ਅਤੇ 25 ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਲਈ ਰਾਹ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚਲੀ ਮਸੀਹ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ‘ਜੈਤੂਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਜੈਤੂਨ ਦੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮਾ ਜਵਾਬ ਹੈ।

ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿੱਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਅੱਡੇ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਅਤੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਤੱਥ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਪੋਕਲਿਪਟਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੋਵੇਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸਲ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਨਬੂਵਤ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਬੇਸ਼ੱਕ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮਸੀਹ ਦੀ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ (ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ), ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ (24:29)। ਨਬੂਵਤ ਦੀ ਝਲਕ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਦੋ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਲਗਦੇ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮੀਲਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਯਿਸੂ ਦੀ ਨਬੂਵਤ (24:1, 2), ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (24:3)। ਬਾਕੀ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ (24:4-51)।

ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਨਬੂਵਤ (24:1, 2)

¹ਯਿਸੂ ਹੈਕਲੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲ ਕੇ ਚੱਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੇ ਚੇਲੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਏ ਜੋ ਹੈਕਲ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲਣ। ²ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਐਥੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਛੱਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਡੇਰਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਆਇਤ 1. 21:23 ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਯਿਸੂ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਹੈਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗਿਆ। ਚੇਲੇ ਹੈਕਲ ਤੇ ਰੀਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਦੇ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।¹ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈਕਲ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੌਨਿਆ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਉਸੇ ਥਾਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਤੀਜੀ ਹੈਕਲ ਸੀ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਯਥੂਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਅਬਰਾਹਮ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ‘ਸ਼ਾਲੇਮ ਦੇ ਰਾਜੇ’ ਅਤੇ ‘ਅਤ ਮਹਾਨ ਦੇ ਰਾਜੇ’ ਮਲਕੀਸਿਦਕ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ (ਉਤਪਤ 14: 18-20; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 7: 1), ਅਤੇ ਇਸੇ ਥਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਬਰਾਹਮ ਨੇ ਇਜ਼ਹਾਕ ਦੀ ਬਲੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (ਉਤਪਤ 22:2)। ਇਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦਾਊਦ ਨੇ ਯਥੂਸੀ ਅਰਵਨਾਹ ਦਾ ਪਿੜ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੇ ਵੇਦੀ ਬਣਾ ਦਵੇ (2 ਸਮੂਏਲ 24: 16-25)।

ਦਾਊਦ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸੀ ਪਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ (2 ਸਮੂਏਲ 7: 1-14; 1 ਰਾਜਿਆਂ 5:3)। ਦਾਊਦ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ, ਧਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ (1 ਇਤਿਹਾਸ 22:2-16) ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਹੈਕਲ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਅਤੇ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਬਣੀ ਸੀ (1 ਰਾਜਿਆਂ 6-8) ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀ ਹੈਕਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਹੈਕਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ 966 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 959 ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਮੁੱਖ ਢਾਚਾ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸੁਲੇਮਾਨ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਟਕਿਆ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਹੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ‘ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਅਜੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ’ ਵਰਗੀ ਸੀ। 586 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਨਬੂਕਤਨਸਰ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ (2 ਰਾਜਿਆਂ 25:9)।

ਬਾਬੁਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਫ਼ਾਰਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਖੋਰੁਸ ਮਹਾਨ ਨੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਯਹੂਦੀ 537 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਯਹੂਦਾ ਅਤੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਮੁੜ ਆਏ (ਅਜ਼ਰਾ 2:64, 65)। ਜ਼ਰੂਬਾਬਿਲ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈਕਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਫੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੇਦੀ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਤਕਰੀਬਨ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤਕ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਤੋਂ ਹੱਜਦੀ ਅਤੇ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਨਬੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਅਜ਼ਰਾ 5: 1; 6: 14; ਜ਼ਕਰਯਾਹ 1:1)। ‘ਦੂਜੀ ਹੈਕਲ’ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਬਹਾਲ ਹੋਈ ਹੈਕਲ’ ਅਤੇ ‘ਜ਼ਰੂਬਾਬਿਲ ਦੀ ਹੈਕਲ’ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, 516 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀ ਹੈਕਲ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਤਰੀਬਨ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਰਹੀ ਜੋ ਕਿ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀ ਹੈਕਲ

ਤੋਂ ਇਕ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵੱਧ। ਇਸ ਹੈਕਲ ਨੂੰ 'ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।^੯

ਉਹ ਹੈਕਲ ਜਿਸਦੀ ਗੱਲ ਯਿਸੂ ਨੇ 24: 1 ਵਿਚ ਕੀਤੀ, 'ਤੀਜੀ ਹੈਕਲ' ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਹੇਰੋਦੇਸ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ 19 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ।^{੧੦} ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੈਕਲ ਦਾ ਕੰਮ 1-1/2 ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖੰਭੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਅਹਾਤਾ ਬਣਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ।^{੧੧} ਤਾਂ ਵੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦਾ ਕੰਮ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 2:20)। ਅਸਲ ਵਿਚ 64 ਈਸਵੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।^{੧੨} ਰੋਮੀ ਫ਼ੌਜ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹੈਕਲ ਨੂੰ 70 ਈਸਵੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਸੇਫ਼ਸ ਨੇ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਹੁਣ ਹੈਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲਾ ਬਾਹਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਚਕਰਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਰੀ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ [ਨਾਲ] ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਫੇਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਫੇਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਲਈ ਦੂਰੋਂ ਵੇਖਣ ਤੇ ਹੈਕਲ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਲਦੇ ਪਹਾੜ ਵਰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਸਫ਼ੇਦ ਸਨ।^{੧੩}

ਟਾਲਮੁਡ ਵਿਚ ਹੈਕਲ ਨੂੰ 'ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅੱਖ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਹੇਰੋਦੇਸ ਦੀ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਨੇ ਹੇਰੋਦੇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੇਖੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।^{੧੪}

ਹੈਕਲ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚੇਲੇ ਦੰਗ ਹੋਏ ਸਨ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਖੰਭੇ ਸਨ। ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਮੰਚ ਦੇ ਅਕਾਰ ਨੂੰ ਦੁਗਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹੈਕਲ ਬਣੀ ਸੀ।^{੧੫} ਜੇਸੇਫ਼ਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਹੈਕਲ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੱਠ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੇ ... ਅਤੇ ਇਹ ਲੱਗਣ ਤਕ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਐਨਾ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਸਜਾਇਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਜਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੰਦੇ ਵੱਲੋਂ ਖਰਚੀ ਗਈ ਦੌਲਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।'^{੧੬} ਫਿਲੋ ਨੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

ਇਸ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਪਰਿਕਰਮਾ, ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀ ਘੋਰਾਬੰਦੀ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰੀਨ ਲੋਕੜ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਬਣੀ ਅਤੇ ਸੱਜੀ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾਇਤ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹੁਨਰ ਨਾਲ ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਭਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋਗੁਣਾ ਦਲਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਪਰਿਕਰਮਾਵਾਂ ਘੱਟ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਵੇਰਵੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ।^{੧੭}

ਖੰਭਿਆਂ ਦੀ ਦੱਖਣੀ ਕਤਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਦਲਾਨ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜੇਸੇਫ਼ਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ 'ਅਜਿਹੀ ਜਿਸ

ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, [ਇਹ] ਬੇਜੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, [ਇਹ] ਬੜੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੀ।'¹¹ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਕਿ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈਕਲ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਾਰੀਗਰੀ ਵੱਲ ਦੁਆਇਆ, ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।

ਆਇਤ 2. ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, 'ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਐਥੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਛੱਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਡੇਗਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।' ਪ੍ਰਭੂ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਆਫ਼ਤ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੀ; ਉਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਹਿਸ ਨਹਿਸ ਹੋਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ। 'ਇੱਥੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਛੱਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇਗਾ।' ਵਾਕਅੰਸ਼ 'ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਉਲਟਾ' ਦਿੰਦਾ ਹੈ।¹²

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਕਾਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਰੋਦੇਸ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਚੇਲਿਆਂ ਲਈ ਯਿਸੂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਨਾ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਸੀ। ਬਾਹਰੀ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਪੱਥਰ ਕਈ ਸੌ ਟਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਨ। ਚੁਨੇ ਦੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਇਹ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਖੰਡੇ ਜਿੱਥੇ ਸਨ ਉੱਥੋਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਈ ਢੰਗ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਨ: (1) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੈਗਨ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਪਹਿਏ ਲਾ ਕੇ, (2) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਪਹਿਏ ਲਾ ਕੇ (3) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸ਼ਤੀਰ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ (4) ਹਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਕਈ ਕਈ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੱਥਰ ਦਾ ਰਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੈਵਲ ਤਕ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢਲਾਣ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜੋਸੇਫ਼ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਫ਼ਾਟਕ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਕੱਢਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਜਾਂ ਨਾਲ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੰਭਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਨੂੰ ਨਾਪਿਆ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਟਾਈਟਸ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਵੜਨ ਲਈ ਫ਼ਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਨਾਲ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਦੇ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਟਾਈਟਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੈਕਲ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਵੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਅੱਗ ਫੈਲਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਹਾਤਿਆਂ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ।¹³ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬੱਚ ਗਏ ਪੱਥਰ ਜੇਤੂ ਫੌਜ ਨੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ।

ਯਿਸੂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ (ਵੇਖੋ 22: 7)। ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਦਾ ਉੱਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਵੇਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੇਰੋਦੇਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੱਥਰ ਅੱਜ ਵੀ ਪੱਛਮੀ ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਰੋਣ ਦੀ ਕੰਧ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਚੀ ਹੋਈ ਦਿਵਾਰ ਦਾ ਇਹ ਭਾਗ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਪਾਪ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇਰੋਦੇਸ ਦੀ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ 586 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀ ਹੈਕਲ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਵਿਚ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸੀ। ਡਗਲਸ ਆਰ. ਏ. ਹੇਅਰ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬਰਬਾਦੀ ਲਈ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਯਿਰਮਿਯਾਹ' ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ।¹⁴ ਮਸੀਹ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਗੱਲ

ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਨਬੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 7: 14; 26: 6, 18; ਮੀਕਾ 3: 12) । ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਯਹੂਦੀ ਵੀ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਸਨ।¹⁵ ਯਿਸੂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਹੈਕਲ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਮੁੱਢਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਣ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2: 46; 3: 1, 11)। ਯਹੂਦੀ ਮਸੀਹੀ ਉੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 21: 26, 27), ਸ਼ਾਇਦ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਣ ਤਕ।

ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲ (24:3)

^੩ਜਦ ਉਹ ਜੈਤੂਨ ਦੇ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਦੇ ਚੇਲੇ ਉਹ ਦੇ ਕੋਲ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਜੋ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਦ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਆਉਣ ਅਰ ਜੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਕੀ ਲੱਛਣ ਹੋਉ?

ਆਇਤ 3. ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈਕਲ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਕਿਦੋਨ ਦਾ ਟੀਕਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (21: 1 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਗੈਰ ਯਹੂਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ‘ਜੈਤੂਨ ਦਾ ਪਹਾੜ ਹੈਕਲ ਦੇ ਨਮੂਨੇ’ (ਮਰਕੁਸ 13: 3)। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਅਪੋਕਲਿਪਟਿਕ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼। (ਜ਼ਕਰਯਾਹ 14: 4), ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਅਤੇ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਥਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਯਿਸੂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਮ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ (5: 1; 13: 2; 23: 2; 26: 55), ਜਦ ਉਹਦੇ ਚੇਲੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆਏ। ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਤਰਸ, ਅੰਦ੍ਰਿਆਸ, ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਸਨ (ਮਰਕੁਸ 13: 3)। ਇਹ ਚਾਰੇ ਉਹ ਮੁੱਢਲੇ ਚੇਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸੌਂਦਿਆ ਸੀ (4: 18–22)। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ (17: 1 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਉਸਦੀ ਨਬੂਵਤ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਜੋ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਦ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਆਉਣ ਅਰ ਜੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਕੀ ਲੱਛਣ ਹੋਉ?’ ਯੂਨਾਨੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ‘ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਦ ਹੋਣਗੀਆਂ?’ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈਕਲ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੀ। ‘ਇਹ ਗੱਲਾਂ’ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮੁੱਖ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਢਹਿਣ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਤੇਰੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਜੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਕੀ ਲੱਛਣ ਹੋਉ?’ ‘ਮਸੀਹ ਦੇ ਆਉਣ’ ਅਤੇ ‘ਜੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ’ ਵਿਆਕਰਣੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।¹⁶ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ‘ਇਕ ਲੱਛਣ’ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ।

‘ਆਉਣ’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (*parousio*) ਇਕ ਅਹਿਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਚਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ‘ਆਮਦ’ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।¹⁷ ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੋਰ ਤਕਨੀਕੀ ਅਰਥ ਸਨ। ਯੂਨਾਨੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ *ਪੈਰੋਸਿਆ* ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਪਤ

ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਹਿਰ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਜਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਉੱਚੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦੇ ਆਉਣ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੁੱਪ ਹੈ ਪਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਵਿਖਾਏਗਾ। ਉਸਦਾ ਆਉਣਾ ਆਪਣੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਚਰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੈਰੋਸਿਆ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਈ ਹੈ (24:3, 27, 37, 39)। ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਮਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਆਇਤਾਂ ਵਿਚ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15:23; 1 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 2:19; 3:13; 4:15; 5:23; 2 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 2:1, 8; ਯਾਕੂਬ 5:7, 8; 2 ਪਤਰਸ 1:16; 3:4; 1 ਯੂਹੰਨਾ 2:28)।

‘ਜੁਗ ਦਾ ਅੰਤ’ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਮੱਤੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (13:39, 40, 49; 24:3; 28:20; ਵੇਖੋ ਇਬਰਾਨੀਆਂ 9:26)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਦਾ ਅੰਤ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਂ ਮੂਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਅੰਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਵੇਖੋ ਫਿਲੋ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲਾਜ਼ 1.14. ² ਮੱਕਾਬੀਆਂ 2:22. ³ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 1.21.1. ⁴ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 15.11.6. ⁵ਉਹੀ, 20.9.7. ⁶ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 5.5.6. ⁷ਟਾਲਮੁਡ ਬਾਬਾ ਬਥਰਾ 4ਏ। ⁸ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ‘ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੈਕਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਅਥੇਨੇ ਦੇ ਅਕ੍ਰੋਪੁਲਿਸ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣਾ ਸੀ’ (ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ, ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ, ਪਾਰਟ 2, ਦ ਲਿਵਿੰਗ ਵਰਡ ਕਮੈਂਟਰੀ [ਆਸਟਿਨ, ਟੈਕਸਸ: ਸਵੀਟ ਪਬਲੀਸਿੰਗ ਕੰ., 1976], 120.) ⁹ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 15.11.3; ਵੇਖੋ 15.11.5. ¹⁰ਫਿਲੋ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲਾਜ਼ 1.13. ‘ਅੰਦਰੂਨੀ ਪਰਿਕਰਮਾਵਾਂ’ ਦਾ ਫਿਲੋ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਕਮਰਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਹਾਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਯਾਜਕਾਂ, ਇਸਰਾਏਲੀ ਪੁਰਖਾਂ ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲੀ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ।

¹¹ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 15.11.5. ¹²ਰੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ, ਮੈਥਿਊ 14–28, ਵਰਡ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 33ਬੀ (ਡਲਾਸ: ਵਰਡ ਬੁਕਸ, 1995), 688; ਵੇਖੋ ਜੱਜੀ 2:15. ¹³ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 6.4.1–8. ¹⁴ਡਗਲਸ ਆਰ. ਏ. ਹੇਅਰ, ਮੈਥਿਊ, ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਟੇਸ਼ਨ (ਲੂਈਸਵਿੱਲੇ: ਜੌਨ ਨੌਕਸ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1993), 273. ¹⁵ਜੋਸੇਫ਼ਸ ਵਾਰਜ਼ 6.5.3, 4; ਟਾਲਮੁਡ ਸੱਬਥ 119ਬੀ; ਯੋਮਾਹ 9ਬੀ। ¹⁶ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ‘ਆਉਣ’ ਅਤੇ ‘ਅੰਤ’ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਉਪਪਦ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ¹⁷ਵਾਲਟਰ ਬਾਉਰ, ਏ ਗ੍ਰੀਕ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸੀਕਨ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਦਰ ਅਰਲੀ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਲਿਟਰੇਚਰ, ਜ਼ਿਲਦ 3ਜੀ, ਸੇਪ ਅਤੇ ਸੰਪਾ. ਫ੍ਰੈਡਰਿਕ ਡਬਲਯੂ. ਡੈਂਕਰ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2000), 780. ¹⁸ਉਹੀ, 780–81.